

שבת שובה תשפ"א- עינויים דיוה"כ

1. ויקרא פרשת אמור פרק כג פסוק כו - לב

(כו) וידבר יקוק אל-משה לאמר:

(כז) אף בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם והקרבתם אשה ליקוק:

(כח) וכל-מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני יקוק אלהיכם:

(כט) כי כל-הנפש אשר לא-תענה בעצם היום הזה ונקרתה מעמיה:

(ל) וכל-הנפש אשר תעשה כל-מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את-הנפש ההוא מקרב עמה:

(לא) כל-מלאכה לא תעשו חקת עולם לדורתיכם בכל משבתיכם:

(לב) שבת שבתון הוא לכם ועניתם את-נפשתיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד-ערב תשבתו שבתכם:

2. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קסה

והמצוה הקס"ה היא שצונו לשבות ביום זה מן המלאכות והמעשים והוא אמרו יתעלה (אמור כג) שבת שבתון הוא לכם. וכבר בארנו פעמים (מ' צ, קלה, קנט, קסג) אמרם בו האי שבתון עשה הוא:

3. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכט

והמצוה השכ"ט היא שהזהירנו מעשות מלאכה ביום הכפרים והוא אמרו בו (אח"מ יו אמור כג פנחס כט) כל מלאכה לא תעשו. והעובר על לאו זה במזיד חייב כרת כמו שבאר הכתוב (אמור) ואם היה שוגג יקריב חטאת קבועה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בביצה ובמגלה (ז ב) וזולתם:

4. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קסד

והמצוה הקס"ד היא שצונו להתענות בעשירי מתשרי והוא אמרו יתעלה (אח"מ עז) תענו את נפשותיכם ובא הפירוש בספרא (אח"מ פ"ז) תענו את נפשותיכם ענוי שהוא אבוד נפש ואי זה זה אכילה ושתייה. וכן באה הקבלה (יומא רפ"ח עג ב וספרא דלקמן) שהוא אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. ושהשביטה מחויבת מאלו הפעולות כלם מאמרו בו (אמור כג) שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשותיכם כאילו הוא יאמר שחובה בו השביטה המיוחדת במלאכות והמעשים והשביטה המיוחדת במזון הגוף וקיומו ולכן אמר שבת שבתון. ולשון ספרא (אח"מ פ"ח אמור פי"ד) מנין שיום הכיפורים אסור ברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה תלמוד לומר שבת שבתון שבות. כלומר השביטה מאלו כולם עד שיגיע הענוי:

5. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה קצו

והמצוה הקצ"ו היא שהזהירנו מאכול בצום כפור. ולא באה בתורה אזהרה לפעל הזה אבל זכר העונש וחייב כרת למי שאכל וידענו שהאכילה מזהרת ממנו. והוא אמרו (אמור כג) כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה.

ולשון ספרא (אמור פי"ד ה"ט) כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה הרי זה עונש ענוי אבל אזהרה לענוי ליום עצמו לא שמענו כשהוא אומר עונש מלאכה שאין תלמוד לומר שכבר קל וחומר הוא מה אם ענוי שאינו נוהג בימים טובים ובשבתות הרי הוא עונש עליו מלאכה שהיא נוהגת בימים טובים אינו דין שיהא עונש עליה אם כן למה נאמר עונש מלאכה ללמוד ממנה אזהרה לענוי מה עונש מלאכה לאחר אזהרה אף עונש ענוי לאחר אזהרה. הנה התבאר מה שאמרנוהו. ומשפטי מצוה זו כבר התבאר בסוף מסכת יומא (עג ב, עד א, עט - פד ב):

6. רמב"ם הלכות שביתת עשור פרק א הלכה ה - ו

הלכה ה- וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו או לטוֹךְ או לנעול את הסנדל או לבעול, * ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששבות מאכילה ושתייה ב שנאמר שבת שבתון שבת לענין אכילה ושבתון לענינים אלו, ואין חייבין כרת או קרבן אלא על אכילה ושתייה בלבד, אבל אם רחץ או סך או נעל או בעל מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ו- כשם ששבות מלאכה בו בין ביום בין בלילה כך שבות לעניני בין ביום בין בלילה, וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו שנאמר +ויקרא כ"ג+ ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב, כלומר ג התחיל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי, וכן ביציאה שוה בעינויו מעט מלילי אחד עשר סמוך לעשירי שנאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם.

7. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עד עמוד א

וכל היכא דתני ענוש כרת לא תני אסור? והתניא: אף על פי שאמרו אסור בכולן, לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד! - הכי קאמר: כשאמרו אסור לא אמרו אלא בכחצי שיעור, אבל כשיעור - ענוש כרת, ואף על פי שענוש כרת - אין ענוש כרת אלא אוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד. ואי בעית אימא כי קתני אסור - אשאר. דתנו רבא ורב יוסף בשאר סיפרי דבי רב: מניין ליום הכפורים שאסור ברחיצה בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה - תלמוד לומר שבתון - שבות.

8. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עו עמוד א

אסור באכילה. הני חמשה ענויין כנגד מי? אמר רב חסדא: כנגד חמשה ענויין שבתורה ובעשור ואך בעשור שבת שבתון ושבת שבתון והיתה לכם. הני חמשה הוו? ואנן שיתא תנן! שתיה בכלל אכילה היא. דאמר ריש לקיש: מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה - שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך, תירוש חמרא הוא וקרי ליה ואכלת...

9. רא"ש מסכת יומא פרק ח סימן א

פי' ר"י דהני דרשות אסמכתא בעלמא נינהו וכל הני עינוין מדרבנן חוץ מאכילה ושתייה. דהכי משמע לישנא דגמרא דקאמר הני עינוין כנגד מי ולא קאמר מנא לן או מהיכא נפקא אבל כנגד מי משמע ששואל אם יש להן שום רמז מן התורה. ועוד דדרש מחמשה עינוין דקרא גם אכילה ושתייה וההוא דרשה רמז בעלמא הוא דהא אכילה ושתייה דריש ליה מקרא ומגזירה שוה ומדהך אסמכתא אינן נמי אסמכתא נינהו. וכן משמע נמי הא דתניא (דף עד א) בשאר סיפרי דבי רב תלמוד לומר שבתון שבות. משמע דהוה מדרבנן כמו גבי שבת דאסמך כל איסורי דרבנן אשבתון שבות. ועוד מדהקילו חכמים בהו והתירו למלך ולכלה לרחוץ את פניהם ומי שיש לו חטטין בראשו לטוֹךְ ומי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה לרוחצם ועוד מדתנן החיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אסורים ע"כ מיירי בדליכא סכנה מדאסרי רבנן ואי נעילת הסנדל דאורייתא היכי שרי ר' אליעזר

10. כסף משנה הלכות שביתת עשור פרק א הלכה ה

כתב הרא"ש בשם ר"י וריב"א דהני ענויים אף על גב דבגמרא מפיק להו מקראי אסמכתא בעלמא נינהו והביא כמה ראיות לדבר ומה"ט מקילין בהו זאמרינן (יומא ע"ג:) המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר"א וחכמים אסורים ומדאסרי רבנן ע"כ בדליכא סכנה עסקין ואי איסור נעילת הסנדל מדאורייתא היכי שרי ר"א ובגמרא (דף ע"ז:) נמי אמרינן ומי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומי שידיו מלוכלכות בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואי סיכה ורחיצה דאורייתא נינהו היכי מקילין בהו הכי אלא ודאי מדרבנן נינהו. והר"ן הקשה על זה וכתב שנראה לו דכלהו מדאורייתא נינהו אלא דכיון דלאו בכלל עינוי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו אלא מריבוייא דשבתון אתי וכדאיתא בגמרא קילי טפי ומסרם לכתוב לחכמים והם הקילו בהם כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה להתענג וכן דעת הרמב"ם דכלהו מדאורייתא נינהו

11. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כ עמוד א

אמר ליה: שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני. ממאי? - אמר רמי בר חמא: השטן - בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי, תלת מאה ושיתין וארבעה יומי - אית ליה רשותא לאסטוני, ביומא דכיפורי - לית ליה רשותא לאסטוני.

12. תלמוד בבלי מסכת יומא דף סו עמוד ב דף סז עמוד א

משנה. מיקירי ירושלים היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה. עשר סוכות מירושלים ועד צוק תשעים ריס, שבעה ומחצה לכל מיל. על כל סוכה וסוכה אומרין לו: הרי מזון והרי מים. ומלוין אותו מסוכה לסוכה, חוץ מאחרון שבהן שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו....
על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון והרי מים. תנא: מעולם לא הוצרך אדם לכך, אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו.

13. רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג הלכה ז

וסוכות היו עושין מירושלים עד תחלת המדבר, ושובת איש אחד או אנשים הרבה בכל סוכה וסוכה מהן כדי שיהיו מלוין אותו מסוכה לסוכה, על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון והרי מים, אם כשל כחו וצריך לאכול אוכל, ומעולם לא הוצרך אדם לכך.

14. אור שמח הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג הלכה ז

פשטיות דברי רבינו דהותרה לו לאכול אף אם אינו מסוכן, רק שלא יוכל להביאו לעזאזל, נדחה מפני זה ענוי דיוהכ"פ, וכמו שהותרה לו שבת וטומאה, כמו דדרשו מעתי. ולא קשיא מהא דאמרו (יומא דף פ"א ע"א) מה לענוי שלא הותר מכללו תאמר במלאכה, דזה לא מקרי הותר מכללו, מה שקדושת יוה"כ נדחה עבור עבודת יוה"כ, דזהו גופיה קדושת יוה"כ, והוי כמו שאמרו מנחות (דף מ"ח ע"א) חטא בשבת בשביל שתזכה בשבת כו', רק מה שנדחה עבור מוספי שבת שאין מקדושת יוהכ"פ או תמידין, דמלאכה הותרה בשביל זה ודוק:

15. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ט עמוד א

אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים, והיו דואגים ואומרין: שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה, יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנין לחיי העולם הבא. מאי דרוש? אמרו: קל וחומר; ומה משכן שאין קדושתו עולם, וקרבת יחיד - דוחה שבת, דאיסור סקילה, מקדש, דקדושתו עולם, וקרבת צבור, ויום הכפורים דענוש כרת - לא כל שכן? - - אלא אמאי היו דואגים? - התם - צורך גבוה, הכא - צורך הדיוט. הכא נמי, מיעבד - ליעבדו, מיכל לא ניכלו ולא לישתו! - אין שמחה בלא אכילה ושתיה.

16. באר מרים יום הכיפורים בשם רב משה סולוביצ'יק (מאמר של ר"א ליכטינשטיין) עמ' 98-

100

שתי מצות הללו צועדות זו לצד זו, במטרה משותפת להקנות ליוה"כ את אופיו המיוחד כ"שבת שבתון" - יום של שביתה מוחלטת מענייני עוה"ז... וכי יעלה על הדעת שאם נחלש הכהן והוצרך לאכול, יותר לו לאכול נבילה או טרפה? ע"כ נסיק שישנה זיקה בין עינוי יוה"כ לבין שביתה בו ממלאכה, וכשם שצד המלאכה שב"שבת שבתון" הותר לצורך עבודה, הוא הדין לצד עינוי....

אולם יש להקשות: הלא עבודת המשכן דוחה רק את איסור המלאכה בשבת, והיכן נלמד שחונכת המקדש דוחה את איסור האכילה והשתיה ביוה"כ? ע"כ נבין, שכיוון שהעיניו ביוה"כ ואיסור מלאכה בו מהווים שניהם קיום של מצות "שבת שבתון", אם נדחה אחד מהם, נדחה ממילא אף השני...

17. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פא עמוד א

חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, וחד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא.

18. הררי קדם ח' א ס' מט

..דלא רק מומר לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם אלא אף מומר לחלל יוה"כ ג"כ דינו כעכו"ם, ...הוסיף עוד הגר"מ זצ"ל ואמר דלא רק בעושה מלאכה ביוה"כ יהיה דינו כמומר, אלא אף באוכל ושותה י"ל שיהיה נמי דינו כן, מאחר שכל האיסורים האלו נובעים מאותה קדושת היום.

19. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כא עמוד א

אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו, גדם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו, וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים. אמרו לו תלמידיו: רבי! וכי מאחר שצדיק גמור אתה, למה עלתה לך כך? - אמר להם: בניי, אני גרמתי לעצמי. שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך, ואמר לי: רבי פרנסני. - אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפילתי על פניו, ואמרתי: עיני שלא חסו על עיניך - יסומו, ידי שלא חסו על ידיך - יתגדמו, רגלי שלא חסו על רגליך - יתקטעו. ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: כל גופי יהא מלא שחין. אמרו לו: אוי לנו שראינוך בכך! - אמר להם: אוי לי אם לא ראיתוני בכך.

20. תפילת זכה

והנה מקבל עלי, קדושת יוה"כ, ולהתענות בו בחמשה עינויים שצוית לנו.. ולשבות ביום הקדוש הזה מכל מלאכה.
ועל ידי עינוי של אכילה ושתייה, תכפר לנו מה שחטאנו באכילות ושתיית אסורות, ועל ידי עינוי רחיצה וסיכה... ועל ידי חיבוק ונישוק ספרי התורה, ועל ידי זכות התפילות... יעלו ויבואו ויגיעו ויצטרפו עמהם כל התפילות הפסולות שהתפללנו בכל השנה בלא כונה ויהיו כולם נכללות בתפילת היום הזה...

21. תלמוד בבלי מסכת נזיר דף ד עמוד ב

אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא חוץ מאדם אחד, שבא אלי מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית לשחת שער נאה זה? אמר לי: רועה הייתי לאבי בעירי, והלכתי לשאוב מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז יצרי עלי וביקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו: ריקה! מפני מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, שסופך להיות רמה ותולע? העבודה, שאגלחך לשמי! עמדתו ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: כמותך ירבו נזירים בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'.

22. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עט עמוד ב

ואי סלקא דעתך כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה - השתא כביצה שבועי משבעא, דעתא לא מיתבא? אלא לאו שמע מינה: כותבת הגסה שאמרו פחות מכביצה, כביצה - משבעא, ככותבת - מיתבא דעתיה.

23. ספר שבלי הלקט סדר יום הכיפורים סימן שז

רבינו שלמה זצ"ל פי' הכי קאמר הכינו עצמכם בתשעה לעינוי המתרת והרי היא בעיני כעינוי היום. ורבינו ישעיה זצ"ל פירש יש לו שכר על אכילתו כאילו צוהו השם להתענות תשיעי ועשירי ונתענה. או יש לומר שמפני שאוכל יפה בערב יום הכיפורים וביום הכיפורים מתענה קשה לו עינוי יותר.

24. ספר יראים סימן רכז [דפוס ישן - קנז]

ייום הכפורים אף על פי שהוא בכלל המועדים אינו בכלל שמחה דהא כתיב ביה ועניתם את נפשותיכם

25. ספר תשובה לרב Immanuel Bernstein עמ' 195

Working backwards from this definition, we would say that if the fast has been "broken" when one eats or drinks enough to be settled, the definition of *inui*, and the goal of the fast, is to make one unsettled or agitated.

Why is it so important to be agitated on Yom Kippur?

Apparently, if a person is not agitated on Yom Kippur, there is very little he will be able to accomplish. Throughout the year, we develop habits and patterns, some of which perhaps need correction, and do certain things that need addressing. It is part of human nature to very quickly negate any character flaw we may possess, and to finesse mistakes away. We add a level of veneer to our persona, and the message is "I am just fine, no major flaws to speak of; perhaps a couple of details to fine-tune, but otherwise, feeling good." On a certain level, this approach may be employed as a coping mechanism, as no one likes to feel that he is flawed; and it is easier to gloss over mistakes than to fix them.

However, this attitude of complacency is both delusional and debilitating. It is the greatest impediment to any serious change, and any talk of repentance and improvement is practically a waste of time. As long as a person is convinced he has no significant flaws, he may go through the prayers of the day, but inside he is certain that none of this really applies to him. The notion that he has damaging habits and attitudes that may need to be improved, or even eradicated, is basically inconceivable.

The first step toward meaningful repentance and change is, then, to be agitated, to be shaken up. The complacency with which we surround ourselves throughout the year has to be removed if anything real is to happen on this day.

26. רש"י דברים פרשת עקב פרק יא פסוק טז

(טז) השמרו לכם - כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח, יב - יד) פן תאכל ושבעת ובקרך וצאנך ירביון, מה הוא אומר אחריו, ורם לבבך ושכחת:

27. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עד עמוד ב

תנו רבנן: תענו את נפשתיכם, יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצטער, תלמוד לומר וכל מלאכה לא תעשו. מה מלאכה - שב ואל תעשה, אף ענוי נפש - שב ואל תעשה. ואימא: היכא דיתיב בשימשא וחיים ליה - לא נימא ליה קום תוב בטולא, יתיב בטולא וקריר ליה, לא נימא ליה קום תוב בשימשא! - דומיא דמלאכה, מה מלאכה - לא חלקת בה, אף ענוי - לא תחלוק בו.

וכל המחמיר בשביל כך כדי שיהיה נחשב לו ענוי יותר, שיצטער יותר - אין זה אלא חסיד שוטה, ואין לו דעת להבין עומק תורתנו הקדושה... ופשוט אצלי דמי שהולך ביום הכיפורים בענוי של נעילת הסנדל מקום קר, כדי שיצטער יותר בהליכתו יחף - אינו מקבל שום שכר על זה, ורק נחשב לשוטה ופתי... ועוד נראה לי, דמי שעושה פעולה שיצטער ביום הכיפורים אפילו באחת מחמשת עינויים על אופן שהתורה התירה, והוא בא להחמיר כדי שיצטער - יהיה לו עונש משום בזוי יום טוב... ולכן דעתי בכל החומרות יתירות שאדם נוהג ביום הכיפורים ומצטער, אם אין בהתנהגותו טעם ידוע שינצל מאיזה דבר... לדעתי עושה שלא כדין מצד בזוי היום, דכבוד היום הוא לכבדו ושלא לצער את עצמו חוץ מאותן דברים שצוותה בו תורתנו הקדושה ולא יותר³.

28. שו"ת מהרש"ג חלק ב סימן ק"י

29. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עח עמוד א

אמר רב יהודה: מותר להצטנן בפירות. רב יהודה מצטנן בקרא. רבה מצטנן בינוקא. רבא מצטנן בכסא דכספא. אמר רב פפא: כסא דכספא, מלא - אסור, חסר - שרי. דפחרא, אידי ואידי - אסור, משום דמישחל שחיל. רב (פפא) + מסורת הש"ס: [רב אשי] + אמר: כסא דכספא - חסר נמי אסור, משום דמזדריב. זעירא בר חמא אושפיזכנין דרבי אמי ורבי אסי ורבי יהושע בן לוי ודכולהו רבנן דקיסרי הוה, אמר ליה לרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי: תא אימא לך מילתא מעליא דהוה עביד אבוך, מטפחת היה לו בערב יום הכפורים ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין, ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו.

30. רש"י מסכת יומא דף עח עמוד א

על גבי טינא - שלחלוח הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה.

מטפחת - מקיאה מים.

מלא אסור - שמא ישפכו מים על בשרו.

משחל שחיל - פולט מים שבולע, טרישטריש"א + מושך החוצה + בלעז.

31. רש"י מסכת יומא דף פא עמוד ב

כל האוכל ושותה וכו' - והכי משמע קרא: ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה, ומדאפקיה קרא בלשון עינוי, לומר לך: הרי הוא כאילו מתענה בתשעה.

32. רא"ש מסכת יומא פרק ח סימן כב

תני רבי חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין ללמדך שכל האוכל ושותה בו מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי (ס) והכי פירוש דקרא ועניתם את נפשותיכם. כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחדש להתחזק באכילה ובשתיה כדי שתוכלו להתענות למחר להראות חיבתו של המקום ב"ה = ברוך הוא = לישראל. כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול כך הקדוש ברוך הוא מכל ימות השנה לא צוה לישראל להתענות אלא יום אחד לטובתו לכפר על עונותם

והזהירים לאכול ולשתות ערב התענית ומאחר שהוציא אותה אכילה ושתיה בלשון עינוי אלמא חשיבא היא כעינוי וכאילו נצטוו על עינוי של תשיעי ועשירי

33. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו

ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה,

34. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה קצה

והמצוה הקצה היא שהזהירנו להיות זולל וסובא במאכל ובמשתה בימי הנערות ובתנאים המתוארים בבן סורר ומורה.

התורה שהעינוי של יום העשירי צריך להתחיל מהיום התשיעי, כלומר שצריך לאכול ביום תשיעי קודם סוף היום ולהפסיק מאכילתו מבעוד יום ולהתחיל העינוי, דהא אם מאיזה טעם שהוא לא היה אוכל כשירד היום א"כ לא ניכר הענוי, ולכן צותה התורה לאכול ביום תשיעי ולהפסיק לאכול קודם הלילה. ולפי"ז יוצא שהאכילה וההפסק הם חלק מהתענית, והסעודה המפסקת תחילת התענית היא, ולכן נחשב האוכל בתשיעי כאילו התענה בתשיעי ובעשירי, ודו"ק³⁴.

35. אמת ליעקב אמור

כ"ג, ל"ב. ועניתם את נפשתיכם בחשעה לחדש וגו'.

הנה חז"ל [ברכות דף ח' ע"ב] דרשו מלשון הכתוב שכל האוכל ושתה בערב יזה"כ מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, ועי"ש. ועיין בטור [סי' תר"ד] שהוסיף: פירוש כאילו נצטוו להתענות בשניהם ע"כ. ונראה שטמון כאן הגדר דתענית יזה"כ, והיינו שהקפידה

36. ילקוט שמעוני תורה פרשת אחרי מות רמז תקנח

ראה סמאל שלא מצא בהן חטא ואמר לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע יש לך עם אחד בארץ דומה למלאכי השרת, מה מלאכי השרת יחפי רגל כך ישראל יחפי רגל ביוה"כ, מה מלאכי השרת אין להן קפיצין עומדין אף ישראל עומדין ביוה"כ, מה מלאכי השרת אין בפיהן אכילה ושתיה כך ישראל אין בפיהן אכילה ושתיה ביוה"כ, מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל, מה מלאכים שלום ביניהם כך ישראל והקב"ה שומע עדותו מן הקטיגור שלהן ומכפר על כל עונותיהם של ישראל,

37. מועדים וזמנים אנג

שאדרבה מצות הבורא ית"ש לאכול ולשתות הרבה בערב יזה"כ שלא נרגיש צער העינוי, רק עיקרה מצות שביתה מאכילה ושתיה שנהיה דומין למלאכים..

38. הגיוני הלכה חלק ג עמ' 63

אף על פי שתפילת נעילה חותמת את יום הכיפורים, ונעילה משמעה סיום וחתימה, מכל מקום אין לנו לראות תפילה זו כגמר וסיום, אלא כהתחלה לימים הבאים אחר יום הכיפורים. אמרו במסכת חגיגה¹⁸: עולי הרגלים שבאו לירושלים, קודם צאתם איש לביתו, היו הכהנים מרימים לפניהם את השלחן ומראים להם את נס לחם הפנים. ומה היה הנס? שביום סילוקו היה הלחם חם כביום סידורו, שנאמר¹⁹: "לשום לחם חום ביום הלקחו"²⁰. ומי מעיד על זה שהיה הלחם חם? פירש הריטב"א במסכת יומא שם, שהיה הבל עולה מן הלחם, ונס זה ביקשו הכהנים להראות לבני ישראל העומדים לצאת לבתיהם. וקשה, הרי אמרו במשנה²¹ עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, וודאי חלק מהם ראו עולי הרגלים בעיניהם, ואם לכן מה צורך ראו הכהנים להראות לעולי הרגלים נס נוסף, מה יתודו של נס לחם הפנים שראו הכהנים צורך להראותו להם? ביארו בעלי המוסר, כי הכהנים ביקשו ללמד בזה לעולי הרגל, כשם שהלחם נשאר חם מיום סידורו עד יום הלקחו, כך ישראל שעלו לרגל והתחממו באור המקדש, מצוים לשמר בקרבם את חומה של אש קודש זו שספגו בבית המקדש כל השנה.

מעשה יש לומר, כי כתפילת נעילה מצוים אנו לנעיל כלבנו את מצות
היום – התשובה, ואת ההתעלות הרוחנית והקדושה שספגנו במשך היום,
למען יעמדו ימים רבים מיום כיפורים זה עד יום כיפורים, בדומה ללחם
הפנים שעמד בחומו מיום סידורו עד יום סילוקו.

חסידים ביארו משמעות "נעילה" בדרך נשגבת, כך מוסרים בשם
 הצה"ק מוהר"ר צבי הכהן מרמנאב זצוק"ל שאמר²²: עם למדומי חמה
 ביום הכיפורים כשהתעלותו של אדם ברוממותה, אזי צדיקי הדור נועלים
 וסוגרים את עצמם עם הקב"ה לבדו בהיכל סגור ומסוגר, ולא יתנו להכנס
 שם שום שטן ומקטרג.

39. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד ב

וחנה היא מדברת על לבה - אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: על עסקי לבה. אמרה לפניו:
 רבונו של עולם, כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות, ואזנים לשמוע,
 חוטם להריח, פה לדבר, ידים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהן; דדים הללו
 שנתת על לבי למה, לא להניק בהן? תן לי בן ואניק בהן.

40. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו הלכה יג

חייב ה אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו
 של הקדוש ב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם
 ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים, אמרו חכמים
 הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא
 שהרי יש לו מזכרין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר חונה מלאך יי' סביב
 ליראיו ויחלצם,

41. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קכא עמוד א

תניא, אר"ג: פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על תלמיד
 חכם שבה, ומנו? רבי עקיבא; וכשעליתי ביבשה, בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך?
 אמר לי: דף של ספינה נדמן לי, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי;

42. אגרא דפרקא אות שד

הרב מהר"ם חגיז בספרו משנת חכמים מביא בשם חכמי הרמז, דענין לבישת המנעלים הוא כדי
 שלא יגע בשרו על האדמה כי בחטאו של האדם נתקללה, על כן עושין הפסק בין הרגל לאדמה, וכתב
 דבעבור זה במקום אדמת קדש שיצאה האדמה מכלל ארור לכלל ברוך, יש לילך יחף, וזהו של נעליך
 כו' כי המקום וכו' אדמת קדש הוא, עכ"ד.

ובזה מצאנו טוב טעם למשארז"ל [שבת קכט א] ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו, דכיון
 שההפסק הוא בכדי להפסיק בין הקללה על כן ימכור כל מה שיש לו ויקח מנעלים להפסיק, וזה

שמברכין על מנעלים שעשה לי כל צרכי, כי זהו כל צרכי, לחפוף בברכה ולהפסיק הקללה. ובזה מצאנו ראינו כפשוטו טוב טעם ביום הקדוש יום הכפורים נאסר בנעילת מנעל, כי נתקדשה הארץ בקדושת היום ויוצאת אז מן הקללה לברכה, ותבין ביום המקווה אישועה יום שנולד בן דוד [ט' אב], נאסר בנעילת מנעל, להורות שעל ידי משיח בן דוד תצא האדמה מקללתה לברכה, והמתברך בארץ יתברך באלקי אמן.

43. באר יוסף שמות

ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא. (ג, ה).

במדרש רבה, כל מקום שהשכינה נגלית אסור בנעילת הסנדל, וכן ביהושע של נעליך, וכן הכתנים לא שמשו במקדש אלא יחפים.

יש ליתן טעם על איסור נעילת הסנדל במקום שהשכינה נגלית, — ע"פ משי"כ בסידור שער השמים לבעל השל"ה ז"ל (והובא בסידור גהורא השלם), וז"ל: ברכה זו שעשה לי כל צרכי כד מסיים מסאנאי, וצרי' לתת טוב טעם ודעת השייכות לנעילת מנעלים ברכה זו, וקבלתי ממורי הגאון החסיד מהרש"ל שהענין הוא כפי מה שאמר דוד המלך ע"ה במעלת האדם, ותחסרוהו מעט מאלקים וגו', תמשילוהו במעשה לידך כל שחה תחת רגליו צונה ואלפים כולם וגו'. הכוונה, כי הקב"ה ברא ד' מדריגות בעוה"ז זו למעלה מזו (א הדומם. ב) הצומח עולה עליו ויונק ממנו. ג) הבעלי חיים עולים על הצומח ואוכלים אותו. ד) ח' מדבר, הוא האדם המושל בבעלי חיים ואוכלם ומשתמש בהם ועולה, וזש"ה כל שחה תחת רגליו, ר"ל מאחר שמושל בבעלי חיים צונה ואלפים מכ"ש שמושל בצומח ודומם שתחתיהם, נמצא שהכל תחת רגליו האדם, וכשלוקח האדם העור מהבהמה לעשות מנעלים לפדרך כף רגל, מראה ביותר מבואר שהוא המושל והכל תחת רגליו ממש, ומצד הממשלה הזאת נמצא מבואר שנעשו לו כל הצרכים, שהרי מושל הוא בכל מה שיש בעולם, על כן כשנועל מנעליו מברך שעשה לי כל צרכי, עכ"ד; מבואר מנה שנעילת המנעלים מורה על כח הממשלה של האדם שהטב"ה המשילו להאדם על כל הבריאה לעשות בהם כרצונו לכל צרכיו.

והנה בירושלמי שבת (פ"י ה"ג) איתא: אמרו על אלעזר בן אהרן הכהן שהיה עמוס בשמן המאור בימינו וקטורת הסמים בשמאלו

ומנחת התמיד בזרועו ושמן המשתה באפונדתו, ואם תאמר שהיה קטן, [היינו שלא היתה שררה בידו, לכך ה"י הוא עצמו טוענן בידיו], אריב"ל, כתיב ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן, דוד דוכנים היה [נשיא נשיאים], ר' יהודה ברבי אמר, אמרכל היה, ולמה נקרא שמו אמרכל שהיה מר על הכל, אלא שאין גדולה בפלטיין של מלך, וכ"ה במדרש רבה סוף פ' במדבר: ראה שררה שהיתה בידו ואת סבור מפני שהי אדם גדול ה"י גותן לאחרים שיטענו כו', לאו, אלא הוא עצמו היה טוען שנאמר וכו', להודיען שאין גאווה לפני האלקים.

וכיון שכבר נתבאר לעיל שענין נעילת המנעלים היא הוראה המראה על האדם שהוא שולט ומושל על כל סוגי הבריאה מן הדומם והצומח עד בעלי החי, לזאת במקום שנגלית השכינה, מקומו של מ"ה הקב"ה, שם אסור בנעילת הסנדל המורה על שררה וממשלה, כי אסור להראות לפני הקב"ה שום שררה וגדולה, וכמו שאמרו שאין גדולה בפלטיין של מלך ואין גאווה לפני המקום.

דוגמא לזה, מה שאמרו בגמ' קידושין (מ"ג א') שאוריה התתי היה מורד במלכות, משום שאמר לדוד המלך ואדוני יואב ועבדי אדוני חונים על פני השדה, ופירש רש"י, שקראו ליואב אדון בפני המלך, כלומר משום שקרא אוריה ליואב „אדון“ בפני המלך, הוה בזה מורד במלכות, מפני שאסור להראות לפני המלך שום שררה ואדנות של אחרים, וכמו כן כאן לענין נעילת נעלים המורה על שליטה וממשלה של האדם על הברואים,

הוא אסור במקום שהשכינה נגלית, מפני שאין להראות גדולה ושום שררה בפלטיין של מלך לפני המקום ב"ה.

ובמדרש רבה (ס"פ במדבר) אמרו, שגם הלויים שהיו נושאים כלי המשכן היו חולכים יחפים, והכל מהטעם המבואר.